

12. Ministerstwo infrastruktury i rozwoju RP [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mir.gov.pl/ministerstwo/ministrowie/ministrowie/strony/kierownictwo_ministerstwa.aspx
13. Ustawa o zasadach wspierania rozwoju regionalnego z dnia 12 maja 2000r. D.U. Nr 48/1998, poz. 550.
14. Ustawa z dnia 4 września 1997 roku o działach administracji rządowej (Dz.U. 1997, nr 141, poz. 943) oraz jej nowelizacja z dnia 24 lipca 1999 roku (Dz.U. 1999, nr 70, poz. 778)
15. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z 1990 r., Nr 16, poz. 95, z późn. zm.) od dnia 1 stycznia 1998r. – zmiana nazwy: ustawa o samorządzie gminnym (t.j. z 2001 r., Nr 142. poz. 1591, z późn. zm.).
16. Regulski J. Local government reform in Poland : an insider's story / JRegulski. – Budapest : OSI/LGI, 2003. – 263 p.
17. Szafran J. Implementacja unijnej polityki regionalnej w Polsce./ Joanna Szafran – Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2010. – 158 s.
18. Sztando A. Polityka intraregionalna – pojęcie, podmioty, cele i instrumenty / Andrzej Sztando // Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. – 2010. – № 110. – S.184-194.

The efficiency of public authorities of the Republic of Poland responsible for regional policy and regional development is analyzed in the article. The author identifies features of the distribution of competences between the government and self-government administration in the region. Forms of interaction between NGOs and local government are noted.

Keywords: regional policy, decentralization, institutionalization, administrative reform.

В статті проводиться аналіз ефективності публичних органів влади Республіки Польща відповідальних за регіональну політику і регіональне розвиток. Автор виділяє особливості розподілення компетенції між державною і самоуправляючою адміністраціями в регіоні. Відзначаються форми взаємодії неправительствених організацій і місцевого самоуправління.

Ключевые слова: регіональна політика, децентралізація, інституціоналізація, адміністративна реформа.

УДК 341.231.14
ББК 67.4 (4УКР)

Ігор Зварич

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У КОНТЕКСТІ ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Розглянуто систему міжнародно-правових стандартів захисту прав національних меншин у аспекті вітчизняної практики їх дотримання.

Ключові слова: міжнародно-правові стандарти захисту прав етнонаціональних меншин, колективні права національних меншин, міжнародні інституції захисту прав етнонаціональних меншин.

Комплекс питань щодо дотримання міжнародно-правових стандартів належного захисту етнонаціональних меншин є однією з актуальних та складних проблем як сучасного міжнародного права, так і практики управління етнополітичними процесами у державах із поліетнічним складом населення, у тому числі в Україні.

На наше переконання, наводити окремі праці щодо міжнародно-правових стандартів захисту прав етнонаціональних меншин з їх широкого загалу, що давно увійшли у вітчизняний науковий простір, який активно поповнюється особливо в останній час, потреби немає. Зокрема, і тому, що низка з них наводиться у переліку використаних джерел. Одночасно питання їхньої імплементації у вітчизняну практику їх дотримання є, на наш погляд, не тільки актуальним, а і також своєчасним у контексті сучасних подій в Україні та світі, що і стало домінуючою метою цієї наукової розвідки.

Виклад основного матеріалу. Визначальним елементом у забезпеченні належного захисту національних меншин в Україні є державна система гарантування їх свобод за міжнародним правом. Вона є сукупністю (системою) нормативно-правових стандартів, засад, принципів та норм, спрямованих на відповідне забезпечення і відновлення прав національних меншин, запобігання їх порушенню сьогодні та у майбутньому. При цьому слід зазначити, що реалізація прав у цій сфері може гарантуватись тільки за ефективної взаємодії міжнародного та вітчизняного законодавства. Їхні узгоджені норми мають забезпечувати захист етнонаціональних меншин і попереджувати або розв'язувати міжетнічні суперечності виключно мирними засобами та правовими шляхами [11]. Із огляду на ці обставини надзвичайно важливим чинником підтримання стабільності та міжетнічної толерантності у державах з багатонаціональним складом населення, до котрих, як уже йшлося, належить і Україна, є ефективна система цілеспрямованого впровадження міжнародних норм та стандартів у такій складній і чутливій сфері. На жаль, у цьому відношенні маємо низку проблем, котрі вимагають відпрацювання надійних та дієвих механізмів реалізації. Отже, розглянемо зміст, структуру і принципи її функціонування та відповідні механізми реалізації.

Загально визнано, що створення міжнародних юридичних гарантій, зокрема, нормативно-правових стандартів забезпечення прав та свобод людини і різних меншин, стало помітним зрушенням у розвитку гуманістичних принципів міжнародного права. Поскілки наша стаття безпосередньо торкається і дискусійної проблеми “колективних прав національних меншин”, вважаємо за необхідне окремо акцентувати увагу на ній та висловити деякі можливі застереження щодо її специфіки. У зв'язку із цим слід насамперед зазначити, що спеціальний правовий статус осіб, які належать до національних меншин, означає додаткові права, свободи та обов'язки, необхідні для забезпечення не тільки проголошеної, а і реальної їх рівності із рештою населення в усіх сферах суспільного життя. Серед них вчені-правники розглядають і колективні права та обов'язки певних груп осіб, що передбачають “групові” можливості людей, необхідні для їх існування і розвитку та котрі не мають сенсу або неможливі у їх індивідуальному здійсненні [12; 24]. Такі права, як право на існування, самобутність, забезпечення участі осіб, які належать до етноменшин, у процесах ухвалення рішень та у виборних органах, впровадження форм місцевого самоврядування і певних видів автономії, діяльність політичних партій меншин, на представництво у законодавчих та виконавчих органах влади мають за своїм змістом суто колективний характер [18, с.158].

Сьогодні у світі, особливо у Європі, зростає розуміння того, що гарантуючи винятково індивідуальні права людини, неможливо забезпечити права національних та інших меншин і корінних народів. Їх пріоритетність, на чому особливо наполягають у США, не зовсім підходить до ситуації у багатьох країнах Європи, зокрема, в Україні [29, с.28-31]. Звичайно, це не означає зміни одних орієнтирів на інші, по суті протилежні. Навпаки, йдеться про органічне сполучення індивідуальних і колективних прав людини так, щоб обидва цих виміри зміцнювали один одного та сприяли взаємному утвердженню.

Потрібно наголосити, що питання про колективні права є одним із каменів спотикання у міжнародному праві. Нагадаємо, що у Пояснювальній доповіді до Рамкової конвенції щодо права національних меншин недвозначно заявлено, що тут “... про колективні права національних меншин не йдеться” (п. 31), спільне їх здійснення “...відрізняється від поняття колективних прав” (п. 37). Проте, сама назва Рамкової конвенції та юридичний аналіз її положень беззаперечно вказують, що значна частина її норм має все-таки колективне спрямування (статті 1, 5, 6, 9, 10, 15 та ін.). Така її двоїстість і невизначеність колективних прав має бути юридично виправлена,

що матиме винятково позитивний вплив на подальший розвиток міжнародного права у сфері захисту меншин і осіб, які до них належать [25, с.164].

На нашу думку, співвідношення колективних та індивідуальних прав є суттєвою філософською і політологічною, а не лише правовою проблемою. Можна навести чимало аргументів відомих фахівців на користь цієї тези. Але для нас важливіше визнання саме колективних прав національних меншин як об'ємніших та універсальніших. Ми тут більше консолідуємось із концепцією відомого спеціаліста із політичної філософії П. Джонса, який у своїй праці "Права людини, права групи і права народів" переконливо пропонує розрізняти групові права, які розглядаються як права колективні, та групові права, під якими розуміють права корпоративні. Він зазначає, що корпоративна концепція спирається радше на права групи загалом, аніж її окремих складових. На противагу цьому, колективна концепція передбачає скоріше права індивідів, які володіють ними спільно, ніж права групи як такої [33, р.87]. На особливу увагу заслуговує і тлумачення визнаним фахівцем Ф. Капоторті того, що права меншин ґрунтуються на колективних інтересах. За ним, "... колективне здійснення" індивідуальних прав означає їх наявність у індивідів, котрі є членами групи, захист прав яких поширюється і на групу в цілому" [32].

Взагалі ж у міжнародній практиці вже не одне десятиріччя функціонує система заходів щодо врегулювання та захисту прав національних меншин. Як і в більшості розвинених держав, в Україні реалізується довготермінова державна етнополітика, розроблені та діють механізми їх захисту за міжнародним правом [11]. У документах ООН, Ради Європи і ОБСЄ містяться узгоджені критерії політики щодо національних меншин, які, власне, і визначили основоположні міжнародно-правові стандарти їхнього захисту. Згідно із ними у їх структурі виділяються загальні (основні) та спеціальні (особливі компенсаційні) права. Перші з них включають: право на самобутність (існування) та захист від загроз; на повагу до себе, розвиток і виявлення своїх особливостей; на батьківщину як невід'ємну складову своєї етнічної самобутності та розвитку; на захист від геноциду і вигнання; на недискримінацію; рівність перед законом; рівність можливостей, яка включає право безперешкодно здійснювати свої права людини і основні свободи без жодної дискримінації; на рівні можливості, які забезпечені шляхом вжиття державою спеціальних заходів. Спеціальні (особливі компенсаційні) охоплюють права на: користування своєю мовою; освіту; об'єднання у власні організації; безперешкодні контакти як у середині країни, так і за межами; інформацію; пропорційний доступ як до державної, так і до муніципальної служб, політичне життя; самоврядування – автономію; вільно сповідувати свою релігію або ж переконання і створювати релігійні організації; зберігати та розвивати національну культуру і традиції (звичаї); використання національної символіки; відновлення національної топоніміки; охорону відповідних державного та місцевого значення історичних пам'яток тощо [26, с.169-170].

Стосовно більш конкретних проблем гарантування та захисту прав етнонаціональних меншин необхідно, звичайно, окремо виділити роль ООН із питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), яка була заснована у 1946 році. Маючи найвищий міжнародний статус та відповідні повноваження і функції, вона покликана передусім забезпечувати незмінну повагу до прав людини та основних її свобод незалежно від раси, статі, мови або релігії [28, с.17-26]. Головною ж координуючою ланковою у царині дотримання міжнародних норм та стандартів з прав людини є Центр Організації Об'єднаних Націй з прав людини. Він усією своєю діяльністю і продуктивною залежно від конкретних ситуацій системою спеціальних заходів сприяє забезпеченню належного захисту прав людини та громадянина і належних їм основних свобод, передбачених Статутом ООН та іншими міжнародними договорами із прав людини [4, с.335]. Таким

чином, саме створення ООН поклато початок якісно новому етапу розвитку національних законодавств і міжнародних відносин у царині захисту прав та свобод національних меншин. Як відомо, у 1992 році Генеральною Асамблеєю ООН була прийнята Декларація про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин, що є основоположним міжнародно-правовим стандартом у цій сфері. У ній розглядаються права меншин та їх представників, як і також обов'язки держав створювати умови для розвитку меншинами своєї культури, мови, релігії для більш повної їхньої участі у розвитку держави, враховувати законні інтереси меншин у внутрішній і відповідній їй зовнішній політиці та інше [2, с.79-82].

Необхідно також зазначити, що основні стандарти механізмів захисту меншин відображені й у документах регіональних організацій, які є суб'єктами міжнародних відносин. Так, Радою Європи 1992 року прийнято Європейську Хартію регіональних мов або мов меншин. У її межах було розроблено і "Рамкову конвенцію (Європейську) про захист національних меншин", яку 19 лютого 1995 року відразу ж підписала 21 держава Європи. Принагідно слід відзначити ще таку особливість: документи міжнародного права політично та морально зобов'язують держави дотримуватись критеріїв, які розроблені такими міжнародними і регіональними організаціями, як ООН, Рада Європи, ОБСЄ. Одночасно вони не втручаються у системи внутрішньодержавного регулювання з цих питань. Тому і статус національних меншин у конкретній державі вирішальною мірою залежить саме від особливостей її внутрішньої державної етнонаціональної політики [27, с.313-320].

Вивчення досвіду державної етнополітики у зарубіжних державах та в Україні [10; 13, с.92-96] свідчить про відмінності у внутрішньодержавному регулюванні становища національних меншин. В одних країнах їх існування не лише визначається внутрішнім законодавством, а і надається особливий статус членам таких груп. Вони, зокрема, отримують низку спеціальних прав із метою зрівняння їх становища зі статутом решти громадян. У законодавстві деяких держав статус меншин спеціально не регулюється, більш того, їх наявність на їх території не визнається. Наприклад, Франція не підтримує статтю 27 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. Відповідно до статті 1 своєї Конституції у ній "... забезпечується рівність перед законом усім громадянам незалежно від походження, раси чи релігії" [14, с.32]. Під час підписання Європейської хартії регіональних мов або мов меншин (травень 1999 року) офіційні представники цієї держави заявили, що вважають її метою не визнання чи захист меншин, а сприяння європейській культурній спадщині [9]. Нічим іншим, як політикою невизнання національних меншин тут керувались також раніше – у 1991 році, коли Конституційною Радою Франції приймалось рішення про невідповідність Конституції Закону 1991 року, який містить Статут території острова Корсики, де вперше на законодавчому рівні було використано нове поняття "корсиканський народ". Вона у своєму рішенні послалась на ст. 2 Конституції Франції, де визначається тільки французький народ, який складається з французів-громадян. Подібну позицію категорично не підтримують етнологи, які стверджують, що у Франції згідно із даними етнографічних досліджень побутують етнічні групи, які відрізняються від французів із культурного і мовного погляду (бретонці, ельзасці, валлони, фламандці, каталонці та ін.) [1]. Міжнародний досвід свідчить, що така політика фактично не вирішує етнічних проблем, а тільки заганає їх у глухий кут, провокуючи тим самим перманентні спалахи міжетнічної напруги. Ще більш нестерпним є і ставлення російської влади до кримських татар на нещодавно протиправно анексованому нею українському півострові.

Доречно зауважити, що на початковому етапі своєї діяльності ООН відверто утримувалась від безпосереднього міжнародно-правового регулювання процесів, які

пов'язані із правами національних меншин, обмежуючись у Загальній декларації прав людини (1948) проголошенням засад і принципів заборони дискримінації та захисту від неї, у тому числі – за ознаками раси, кольору шкіри, мови, релігії чи національного походження [16, с.47]. Із перших “розгорнутих” документів ООН лише у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (1966) офіційно зафіксовані зобов'язання для країн, у яких є етнічні, релігійні та мовні меншини, не відмовляти особам, котрі належать до таких категорій, разом із іншими членами подібної групи, користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію і використовувати свою мову [17, с.64]. Водночас ООН як найвища міжнародна інституція серед інших проблем прямо покликана контролювати виконання окремими державами зобов'язань із захисту прав та свобод людини. Її діяльність стосується також і сфери міжнародно-правового захисту національних меншин. Ця функція належить Підкомісії із заохочення і захисту прав людини (до 1999 року – Підкомісія із запобігання дискримінації та захисту меншин). Вона є допоміжним органом Комісії з прав людини Економічної та Соціальної Ради ООН, яка була заснована у 1947 році на першій же сесії Комісії з прав людини з метою:

а) здійснювати дослідження, зокрема, на підставі Загальної декларації прав людини, та надавати рекомендації Комісії із прав людини щодо запобігання дискримінації будь-якого роду відносно прав людини і основних свобод та захисту расових, національних, релігійних і мовних меншин;

в) виконувати будь-які інші функції, які можуть бути покладені на неї Економічною і Соціальною Радою або Комісією з прав людини [31, с.29].

Прикметно, що Підкомісія із запобігання дискримінації та захисту меншин із метою визначення, які повідомлення заслуговують (за своїм змістом і значущістю) на те, щоб бути розглянутими, випрацювала своєрідні процедури (серпень 1971 року). У відповідності із зазначеними правилами ціль повідомлення не може розходитись (суперечити) із основними засадами Статуту Організації Об'єднаних Націй, Загальною декларацією прав людини та іншими міжнародними угодами у сфері прав людини [8, с.31-36].

Одним із примітних міжнародних стандартів у механізмі контролю за дотриманням прав і свобод людини та громадянина є створення і діяльність Робочої групи із питань меншин. Її створення, ініційоване Комісією із прав людини, 3 березня 1995 р. схвалене Резолюцією ЕКОСОП 1995/31 від 25 липня 1995 року. Згідно із нею вона мала діяти впродовж двох років. ЕКОСОП рішенням 1998/246 від 30 липня 1998 року продовжила її мандат таким чином, щоби вона мала можливість щороку проводити по одній сесії тривалістю п'ять робочих днів [30, с.35]. До позитивного у діяльності Підкомісії із запобігання дискримінації та захисту меншин логічно зарахувати також нормативний текст статті 27 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, де засвідчено: “У країнах, у яких існують етнічні, релігійні та мовні меншини, особам, котрі до них належать, не може бути відмовлено у праві разом із членами тієї самої групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію та виконувати її обряди, користуватись рідною мовою” [16, с.44]. Вона ж ініціювала формування Робочої групи щодо підготовки проекту вже згаданої спеціальної Декларації прав осіб, які належать до національних чи етнічних, релігійних і мовних меншин. Її членами та окремими фахівцями-експертами, котрі працювали під її керівництвом, здійснено численні дослідження як загальнотеоретичних, так і прикладних аспектів регулювання міжнародно-правового захисту етноменшин. Ця декларація, як вже зазначалось, була прийнята ООН у 1992 році. Шляхом опублікування і робочих обговорень резолюцій Підкомісії порушувані в них питання відразу ж переносяться у центр уваги міжнародного співтовариства, а зазначені матеріали визначаються керівними для інших

підрозділів Організації Об'єднаних Націй, міжнародних утворень регіонального рівня і, головне – для окремих держав, іноді як засоби тиску на їх уряди із метою подолання зафіксованих там порушень у цій царині [3]. Принциповим моментом є той, що Комісія з прав людини, з огляду на масштабність своїх завдань і функцій, розглядає переважно тільки ті проблеми, які справді можуть загрожувати миру та безпеці, призводити до проявів геноциду стосовно певних груп, викликати небажані міграційні процеси, зокрема – масові пересування біженців, загалом такі ситуації, котрі протягом тривалого часу загрожують досить значній кількості людей [22].

Ключовим показником функціонування відповідних органів ООН у висвітлюваній сфері є те, що основні положення статті 27 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966) не тільки відображені, а і якісно розвинуті та розтлумачені у Декларації прав осіб, які належать до національних або ж етнічних, релігійних чи мовних меншин. У ній зафіксовані головні принципи та положення сучасного міжнародного права у сфері захисту прав національних меншин. У преамбулі цього документа зазначається, що постійне заохочення, здійснення захисту прав осіб, котрі належать до національних, етнічних, релігійних та мовних меншин, як невід'ємна частина розвитку суспільства і у демократичних рамках на основі верховенства закону сприятимуть зміцненню дружби та співробітництва між народами і державами, політичній та соціальній стабільності у державах, де вони проживають [2, с.79-82]. Щодо функцій захисту прав і свобод національних меншин у системі ООН насамперед виділяється посада Верховного комісара з прав людини. Вона була заснована резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 20 грудня 1993 року. Верховний комісар вживає належних заходів для гарантування захисту та забезпечення для усіх людей громадянських, економічних, соціальних, політичних і культурних прав, а головне – координує всю діяльність Організації Об'єднаних Націй у сфері прав людини та громадянина [23, с.501-502].

У світі загальноє визнано, що саме у системі Організації Об'єднаних Націй сформувався дієвий інституційний механізм захисту прав національних меншин на універсальному рівні міжнародно-правових вимог, критеріїв та стандартів. Він, безперечно, має головне значення у виробленні основних напрямів у належному забезпеченні правового статусу національних меншин у суворій відповідності із нормами міжнародного права. Визначення правильних напрямів і засобів вирішення їх проблем Організація Об'єднаних Націй розглядає сьогодні як чинник зниження міжнародної напруженості, запобігання виникнення конфліктних ситуацій у цій сфері, ефективного захисту та сприяння культурному розмаїттю як спільного надбання усього людства. Така позиція, зокрема, підтверджена також у доповіді Верховного комісара ООН із прав людини на шостій сесії Комісії з прав людини (2000). У ній наголошувалось на необхідності термінових дій із розв'язання завдань зменшення напруженості та скорочення масштабів насильства на ґрунті етнічних, расових і ксенофобних конфліктів [5]. У Доповіді Генерального Секретаря ООН на Асамблеї Тисячоліття підкреслено, що метою довгострокових превентивних стратегій мав би бути "... захист прав людини і прав меншин та створення політичних механізмів, де були б представлені усі групи. І кожна із них має бути впевнена, що держава належить усьому народові" [22].

Досить чітка система міжнародно-правових стандартів із захисту національних меншин діє і на регіональному, зокрема, європейському рівні. Безперечно, провідна роль тут належить Раді Європи. У її структурі засновані спеціальні контролюючі інституції. Вони уповноважені здійснювати нагляд за дотриманням державами своїх зобов'язань у цій сфері на Європейському континенті. Ці утворення є певною мірою автономними, але водночас складовими єдиної загальноєвропейської мережі нагляду

(спостереження, моніторингу). Так-от, із комплексу численних універсальних міжнародних організацій такого типу необхідно, звичайно, виділити інституції найбільшої загальної компетенції. Це передовсім Організація із безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ) і Рада Європи (РЄ). На першу із них покладаються завдання та функції захисту прав і свобод людини та у тому числі національних меншин [7, с.194]. Слід зазначити, що ця інституція має усі необхідні ознаки міжнародного органу. Разом із цим за своєю сутністю вона заснована не за міжнародно-правовою, а за політичною угодою, тобто є суто політичним міждержавним об'єднанням, яке за статусом не володіє міжнародною правосуб'єктністю. Єдине, що має місце у цьому сенсі, то це те, що ОБСЄ має право суб'єктності за внутрішнім правом своїх учасників [15, с.118]. Вкрай принциповим є і те, що багато держав Європи, у тому числі й Україна, прийняли власні закони та приєдналися до двосторонніх і багатосторонніх угод, де нормативно відображені ключові положення ОБСЄ, котрі стосуються сфери етнополітики. Тому, незважаючи на те, що сутність її документів оцінюється експертами неоднозначно (дехто із них вказує на їхній відносний характер, який не породжує правових зобов'язань), вони все ж мають неординарну значущість.

У Гельсінському Прикінцевому акті Народи з питань безпеки та співробітництва у Європі 1975 року закладено засадничу для нашої теми тезу про те, що держави-члени Європейського співробітництва визнають внесок національних меншин у їхній розвиток. І, головне, вони мають намір за умови, що на їх території є такі меншини або регіональні культури, забезпечувати їхні законні інтереси. Це переконливо підтверджують солідні міжнародно-правові акти. Так, у підсумковому документі Мадридської зустрічі чітко виділяються положення стосовно вільного поширення інформації, контактів між людьми, взаємозв'язків та різноманітних обмінів як у культурній, так і інформаційно-освітній, а також інших важливих сферах [21, с.209].

У матеріалах Віденської зустрічі представників держав-учасниць Народи із безпеки та співробітництва у Європі від 6 березня 1983 року зазначено: “Держави-учасниці вживатимуть усіх необхідних законодавчих, адміністративних, юридичних та інших заходів, як і застосовуватимуть відповідні міжнародні інструменти, якими вони можуть бути зв'язані, із метою забезпечення захисту прав людини і основних свобод осіб, які належать до національних меншин на їхній території” [20, с.255]. На доповнення до цієї ж тези Паризька хартія для нової Європи, яка була прийнята 21 листопада 1990 року, зафіксувала, що “... права осіб, які належать до національних меншин, потрібно повною мірою поважати як частину загальнолюдських прав” [19, с.258].

Можна було б навести ще багато документальних положень щодо необхідності захисту етнонаціональних меншин як важливої ланки регіональної та загальносвітової безпеки і одного із суттєвих об'єктів міжнародного співробітництва. Та багато з них повторюються як за своїм змістом, так і спрямованістю. Тому вкажемо на найбільш прикметні та визначальні. На думку експертів, фундаментальні та найгрунтовніші положення про сутнісний зміст таких прав, імовірно напрямки і методи їх гарантування, захисту, реалізації та дієвого контролю за дотриманням закладені у Документі Копенгагенської наради Конференції з питань людського виміру НБСЄ (1990) [6, с.235] – його Розділ 4 цілком відведений викладу проблем захисту етнонаціональних меншин.

Чільне місце у системі основних міжнародних інституцій і утвердженні міжнародних стандартів дотримання прав меншин займають також Рекомендації, які готуються експертами ОБСЄ за дорученнями Верховного комісара у справах національних меншин. При цьому він зазначає різні пріоритети – коло тих питань, котрі, на його погляд, видаються на цей час найважливішими у забезпеченні прав меншин. Мова тут іде як про законодавчі акти, так і повсякденну практику в окремих

держав. Варто підкреслити, що мова йде щодо змістовних за набором конкретних “порад” до проектів та моделей для впровадження, побажань і застережень до фундаментальних матеріалів, котрі покликані вдосконалювати механізм прийняття відповідальних державних рішень. До недавнього часу таких Рекомендацій було підготовлено три: Гаазькі – стосовно прав національних меншин на освіту (1996), Ословські – щодо основних їхніх прав (1998) і Лундські – стосовно ефективної участі національних меншин у громадсько-політичному житті (1999). Важливими елементами дії цих Рекомендацій, які вже визначені стандартом забезпечення прав національних меншин, стають заходи і документи, що їх доповнюють, підкреслюють та матеріалізують. Це передовсім пояснювальні записки до них, інструктивні матеріали, додаткові резолюції тощо. Завдяки цьому вони стають ефективним засобом впливу на становище етнomenшин у різних державах світу, у тому числі у сучасній політетнічній Україні. Основним їх призначенням є сприяння та стимулювання застосування країнами-членами світового співтовариства конкретних заходів. Таких заходів, які спрямовані на упередження або зниження міжнаціональної напруженості і, таким чином, сприяють профілактиці міжетнічних конфліктів. Отже, вони та їх інструментарій є вкрай важливими документами у процесі імплементації ключових стандартів, норм і принципів міжнародного права із захисту етнічних меншин у національні законодавства окремих держав, зокрема, і в Україні [1].

Насамкінець, підсумовуючи, наголосимо, що до особливостей дії міжнародних інституцій усередині певних держав, у тому числі України, а також дотримання ними норм і стандартів міжнародно-правових актів із захисту національних меншин належить їхня відносність щодо рівня та обсягу імплементації у конституціях і законах та інших законодавчих актах. Те ж стосується і можливого рівня та обсягу їх застосування представниками якоїсь конкретної меншини залежно від тих обставин і чинників, які її характеризують. В цілому ж можна констатувати, що захист прав національних меншин в Україні за міжнародним правом здійснюється, в основному, на належному рівні. Наша держава продовжує активне міжнародне співробітництво у сфері гарантування та захисту їх прав. Це приносить свої позитивні результати, зокрема, сприяє подальшому розвитку міжетнічних відносин і забезпеченню сталого міжнаціонального миру в українському суспільстві.

1. Государственное право и международные отношения в странах Западной демократии. – М., 1993.
2. Декларация прав осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин // Права людини в Україні. – Вип. 21. – К., 1998.
3. Деятельность ООН в области прав человека // Документы ООН А/37/611. – Нью-Йорк, 1983.
4. Додонов В. Н. Международное право: Словарь-справочник / Додонов В. Н., Панов В. П., Румянцев О. Г. – М., 1998.
5. Доклад Верховного Комиссара по правам человека на шестой сессии Комитета по правам человека. – // E/CN.4/Sub.4/2000/12.
6. Документ Копенгагенської наради Конференції з питань людського виміру НБСЕ від 29 червня 1990 р. // Права людини в Україні. – Вип. 21. – К., 1998. – С. 235-251.
7. Жреплер Х. А. Международные экономические отношения / Жреплер Х. А. – М., 1999.
8. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Права людини в Україні. – Вип. 21. – К., 1998. – С. 31-36.
9. Застереження, зроблені державами при підписанні або ратифікації Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stars.coe.fr>.
10. Зварич І. Т. Державне забезпечення механізмів реалізації етнонаціональної політики в Україні / І. Т. Зварич // Науковий вісник. Одеський держ. екон. ун-т. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія, 2009. – № 3 (81). – С. 88-101.
11. Зварич І. Т. Етнополітика в Україні: регіональний контекст. Монографія / І. Т. Зварич. – К.: Дельта, 2009. – 317 с.
12. Зварич І. Т. Міжнародно-правові стандарти захисту прав національних меншин та

вітчизняна практика їх дотримання / І. Т. Зварич // У кн.: Україна дипломатична-2008. Науковий щорічник. Випуск дев'ятий; упор.: Губерський Л., Кривонос П., Гуменюк Б., Денисенко Л. – К., 2008. – С. 356-369.

13. Зварич І. Т. Причини та інститути етнополітичного менеджменту в сучасній Україні / І. Т. Зварич // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 93. Вип. 20. Політичні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2008. – С. 92-96.
14. Конституции зарубежных государств: Учеб. пос. / Сост. проф. Маклаков В. В. – М., 2001.
15. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть / И. И. Лукашук – М., 1997.
16. Международные акты о правах человека: Сб. док. – М., 1999.
17. Международный пакт о гражданских и политических правах // Международные акты о правах человека. – М., 1999.
18. Мицик В. В. Права національних меншин у міжнародному праві / Мицик В. В. – К.
19. Паризька хартія для нової Європи. Париж, 21 листопада 1990 р. // Права людини в Україні. – Вип. 21. – К., 1998.
20. Підсумковий документ Віденської зустрічі представників держав-учасниць НБСЄ від 19 січня 1989 р. // Права людини в Україні. – Вип. 21. – К., 1998. – С. 255-267.
21. Підсумковий документ Мадридської зустрічі представників держав-учасниць НБСЄ 6 вересня 1983 р. // Права людини в Україні. – Вип. 21. – К., 1998. – С. 209-214.
22. Права лиц, принадлежащих к национальным или этническим, религиозным и языковым меньшинствам // Доклад генерального Секретаря ООН на заседании Комитета по правам человека. – /CN.4/2001/81.
23. Права человека: Учеб. пос. для вузов. – М., 1999.
24. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави / П. М. Рабінович. – Харків, 2002.
25. Рамкова конвенція про захист національних меншин // 36. договорів Ради Європи. Українська версія. – К., 2000. – С. 163-170.
26. Семьоркіна О. Дослідження чинного законодавства України у сфері забезпечення прав національних меншин і народів / О. Семьоркіна // Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду. – К., 2004. – С. 169-170.
27. Сенюшкіна Т. Державне регулювання захисту прав національних меншин у європейських країнах / Т. Сенюшкіна // Вісник Української академії державного управління, 2002. – № 2. – С. 313-320.
28. Спеціалізовані установи ООН. – К., 1995.
29. Товт М. Міжнародно-правовий захист національних меншин в Україні та система контролю Ради Європи / М. Товт // Право України, 2001. – № 7. – С. 28-31.
30. Товт М. Міжнародно-правовий захист національних меншин (тенденції сучасного розвитку) / М. М. Товт. – Ужгород, 2002.
31. Устав Организации Объединенных Наций//[Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010
32. Documents on Autonomy and Minority Rights / Ed. H. Hannum. – Dordrecht, 1993. – 362 p.
33. Jones P. Numan Rights Group Rights and Peoples Rights / P. Jones // Numan Rights Quarterly. – 1999. – № 21. – P. 87.

The system of international legal standards protect the rights of national minorities to respect national practices compliance.

Key words: *international legal standards protecting the rights of minorities etnonatsionalnyh collective minority rights, international institutions protect the rights of ethnic minorities.*

Рассмотрена система международно-правовых стандартов защиты прав национальных меньшинств в аспекте отечественной практики их соблюдения.

Ключевые слова: *международно-правовые стандарты защиты прав этнонациональных меньшинств, коллективные права национальных меньшинств, международные институты защиты прав этнонациональных меньшинств.*